

sredstvo za ciljeve, nego ga pušta da bude to šta je on konkretno: arsenal znakova, tehnika tekstualizacije, sistem mogućih simboličkih radnji». Puste prazne spekulativne priče. A nailazimo i na ovaj ontologizirani pasaż: »Konkretna pesma saopštava vlastitu strukturu. Ona je predmet dovoljan samom sebi, a ne interpretacija nekog drugog spoljašnjeg predmeta ili manje-više subjektivnih osećanja«. Kakav animizam! I Kantova stvar po sebi ovdje blijedi. A čitamo i ovo: »Konkretna poezija jeste pesnička forma jednog prosvetnog društva zainteresovanog za svoje samoprosvećenje.« Što se tiče same teorije i određenih manifesta u sklopu pukog teoretiziranja, možda je to upravo tako i nikako drugojačije, s obzirom na to da njeni osnovni teoretski stavovi bitno ne promišljaju empirijsku datost samog predmeta bavljenja. A već Aristotel suštinski postavlja pitanje »jestva: »Ako stvar postoji, onda postoji na određeni način, a ako ne postoji na taj određeni način, onda uopće ne postoji«. Znači, osnovno filozofsko pitanje jeste i ostaje, a izravno tangira i svaku umjetnost, »zašto nešto jest a, ništa nije« A to »jeste«, kao kulturno jestvo, počinje da postoji na određeni način još tamo daleko... »pračovjek, ljudožder, još i kosmat kao gorila, prestao je biti majmunom u altamirskoj diluvijalnoj spilji, zaustavivši vrijeme na stijeni, kada je prvi put otisnuo svoju, od ljudske krvi još masnu, ruku o kamen svog zvjerskog zaklona« (M. Krleža, Predgovor »Podravske motivima« Krste Hegeđušića). Taj krvavi daktiloskopski otisak šake na stijeni je prvo konkretističko djelo, i pravo je remek-djelo naspram naivnih tekstualnih grafija u ravni bjeline papira, jer pored toga što je, po svoj prilici, trajno osupnulo svog tvorca, ono mu je ujedno, između prirode i otiska prirode, otvorilo kroz elementarni proces zapažanja jednu drugojačiju mogućnost prisustvovanja u svijetu postojanja! Preobražavanje prisutnosti u značenje ugaoni je kamen svake kulture. Otkriće da između znaka i predmeta postoji smislaona veza, otkriće je koje je čovjeka stvorilo ljudskim bićem.

Nije mi namjera da doziram i držim predavanje konkretistima, futuristima i inim avangardistima. Gornje redove treba shvatiti kao opravdanje za svoju nemoć ili, bolje, nesposobnost za čitanje konkretističkih tekstova, i to nemoć od posebne fele. Smatram da nije posebna hrabrost izneti da se u ovakvim i sličnim djelima (kao umjetničkim djelima) gubim i tonem. U tim mehaničkim tekstovima ne nalazim duhovno polje koje bi smisljeno upravilo kompas, pokazujući neki pravac plovidbe. Tu se duhovno ne pojavljuje ni u trgovima.

cile mile
moje pile
ti si cile
pile kile
smile bile
rile rile

Čisti štanceraj! Jedina opasnost ovim tekstovima dolazi od ozbiljnije restrikcije električne struje.

Možda bih sve ovo mirnije podneo, i ne bih se na knjigu osvrtao, ne bar iz ovog ugla, prihvatilo bih je kao određeno programsko opredeljenje, što ona i jeste, koje nalazi svoje mjesto u poplavi štampanog, te pustio da u svojoj osnovnoj intenciji bude to što jeste, da nakon ovakvih sastavaka:

Podigni polako desnu ruku / spusti je na potiljak,
zatim pritisni glavu nadole, / sve dok uhom ne dodirneš /
Ovaj tekst /
Okreni list
ti si gad

na korici knjige ne čitamo u izvodu iz recenzije Vladimira Kopicla i ovo: »Živor ne bi bio istinski pesnik stvarnosti i pune istine života, kad — iznad svega — ne bi bio svestan i svoje uloge u toj najvišoj vrednosti kojoj je apsolutno zaokupljen.« Tu opštost potpisuje Vladimir Kopicl, i mora da se šali, što je i u redu, ali bi ipak morao reći o kakvim se to najvišim vrijednostima radi, i kojim metodama uspeva do njih doći? Dovoljavam da se nalazimo i radimo na različitim senzornim frekvencijama, no ta razlika ne sprečava, ne isključuje, nego obavezuje da kažem da to što Kopicl ovdje potpisuje jeste impresivna brbljavina i mala estetička dezinformacija. Jer ako je, recimo, iz najkraće pjesme ove zbirke »ti si gad« (to je cijela pjesma i ona se matematičkom preciznošću uklapa u mistični broj 55, koliko knjiga »Ponašanje« nužno mora da sadrži, u protivnom je izdavač ne bi štampao, saznajemo to iz konkretističkog teksta »Ovu pesmu pišem«) uslijedio takav filozofski traktat, onda priznajem da se tu i ovdje ne snalazim i da me ta uopćena uopćenost s korica knjiga iritira.

Toliko o recenzentu. Što se tiče samog pjesničkog postupka, kojega Živor ovdje sprovodi, možemo reći: redukcija stvarnosti ima za cilj stvaranje binarnih struktura, koje bi o stvarnosti, a po principu parova ima—nema, odsutno—prisutno, hladno—toplo itd., nešto progovorile, ali ne uvijek i kazale. U pjesmi »Idila«, obrazuje se par ima—nema seksa. Milovanje uda je tu radi otklanjanja šuma (smetnji) na toj relaciji. Akuzativ jednine imenice zvezda upućuje na njeno semantičko značenje, koje preko riječi krilo i stablo zadobiva smisao u faličkom kultu, predstaje sedmog neba. U pjesmi Nema PHILIPS-ovih ka-

seta« isti princip organizacije — preko imanja se upućuje na nemanje, dok prodavačica otklanja slutnju. Isto u tekstu »Košnica je natrljala kosu«: ima vode — nema vode. Uglavnom, postupak je prepoznatljiv. I ne radi se tu o nikakvim životnim istinama ili me—istinama, nego o uspostavljanju tehničkih novih struktura, ali ne da otkrivaju strukturalne razloge stvarnosti i određenog postojanja, nego više stoje tu radi samih sebe, odatle atribut tehnički. Takve strukture zadovoljavaju uslov fizičko-realnog postojanja, i tada ne možemo govoriti o najvišim vrijednostima i nekim dubljim odnosima stvarnosti i pjesme, iz razloga što smatramo da estetski svijet nije dan u mogućnostima nego u činu postojanja, s obzirom na to da estetska zbilja kroz čin realnog postojanja umjetničkog djela dokida fizičku realnost i time ukazuje na »nove moduse bitka... Estetika je u pravom smislu riječi analiza bitka, koja rezultira umjetničkim djelima« (M. Bense). Dodajmo, to je tek moguće iz i uz pomoć filozofije.

MILAN UZELAC: »PRETICANJE NA PANČEVAČKOM PUTU«, Matica srpska, Novi Sad 1980.

Piše: Vojislav Sekelj

Osnovno što bi se moglo reći o zbirci pjesama M. Uzelca »Preticanje na Pančevačkom putu« jeste da se odabrana i prisutna tema u pjesmama ne uspijeva motivaciono uobličiti u umjetničku cjelinu. Dojam je da je cjelina mehanički zbir dijelova, pa se pjesma čitaocu nameće svojom mnogolikošću, a ne umjetničkom jedinstvenošću u planu zvuka, značenja i predmetnosti. A samo jedinstvenost dozvoljava i traži razvoj i organizira višeznačnost, koja nije rezultirana konstrukcijom, nego proizlazi iz same prirode opstojanja pjesme. Ovdje faktografski opis, preko refleksije usmjeren dosjeti, prigušuje pjesmu. Tema zbirke, koja se u riječi mreža simbolički naznačuje, je problem prestabilizirane harmonije i uzaludnosti borbe. Međutim, ta unaprijed data uređenost ostaje, s obzirom na neizdiferenciranu poziciju samoga pjesnika, nejasna. Antropocentizam ne može biti točka stvaraoaca, pogotovu ne onog koji pjeva: »cilj pjesme učio me je moj otac, / shvatiti samo onaj ko život životinja / može da gleda kao svoje okrenuto biće«. Slobodno se može reći, tenzija zbirke gradi se na liniji između bića ili cilja same pjesme i, uslovno recimo, neke etologije, ali iz neprijerenog ugla. Samim tim, postignuta napetost je vještačka i određena naporom pjesnika da napiše pjesmu o gore rečenoj tenziji, a u zoru zadane osnovne teme. U pjesmi »Nova nit«, sve se vrti u krug. Bezumna pčela i pauk bez razuma, i pčela u mreži pauka. Loše ili mesretno odabrani objektni polovi (mušica ili drugi neki sitniji insekt, koji nema konotaciju graditelja, dao bi pjesmi simboličku dramatiku koja bi se uspješno mogla transkribirati na sudbinsku vezanost čovjeka, na njegovu konačnost), a ovako udami stih »Borba je neravnopravna kad se pobjednik zna« izgovoren je u prazno. Sudar bezumne pčele i pauka bez razuma, gdje se pobjednik unaprijed zna, izmišljen je i lišen imaginacije, te se citirani stih pretvara u svoju suprotnost, zahitjeva dodatnu intervenciju stvaraoaca, pa tako igra nije između pčele i pauka, nego između njih i pjesnika. A tu pjesnik, s obzirom na to da je svijet o kojem pjeva lišio razuma, gubi!

»Ustajem sa obale, udaram knjigom
po mreži i pčela odleće na bagrem kraj Karaša.
Zavidim na prošlosti koja ne postoji.«

Sve je tu patvoreno, i ta pčela i pauk bez razuma, i to ustajanje s obale, i knjiga, i bagrem, i Karaš, pa i ta nepostojeća prošlost na kojoj pjesnik zavidi, čime, onda, pravda svoju intervenciju. U moći je pjesnika da pčela i pauku da razum, pjesme radi, a ne da im oduzima oduzeto, a ne zadovoljava se ni time, oduzima on tim jadnim bićima i emocije i misli. Ako je neko bez razuma, pretpostavka je da je i bez misli. Posljednja dva stiha iscediše i ono malo soka iz pjesme:

»On samo radi. Svaka se intervencija
nadvlađuje radom.«

A to je bila intervencija posebne vrste, intervencija pjesnika. No, pjesnik to previđa, pa tako i rad dobiva pejorativni predznak, rad podmeće proizvoljno biću bez razuma, pauku.

Refleksivna poezija s elementima: pčela, pauk, mreža, borba, knjiga, nepostojeća prošlost, emocije, misli, intervencija, traže takvu organizaciju koja će temperaturu riječi podići do usijanja, kako bi se postojeće i ne-postojeće stopili u jedno. A ovdje je sve jasno, pravolinijsko, razumljivo, pa i suviše, javlja se kao opažajni svijet pjesnika, a ne kao svijet postojanja. Refleksija je izbacila imaginaciju, i umjetničke cjeline nema pa nema.